

Категорія справи № 725/1301/21: Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у спорах про недоговірні зобов'язання, з них; про відшкодування шкоди, з них; завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду.

Надіслано судом: не визначено. Зарєстровано: 27.07.2022. Оприлюднено: 28.07.2022.

Дата набрання законної сили: 20.07.2022

Номер судового провадження: 61-20691св21

Верховний
Суд

Ухвала

20 липня 2022 року

м. Київ

справа № 725/1301/21

провадження № 61-20691св21

Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду:

головуючого - Грушицького А. І. (суддя-доповідач),

суддів: Литвиненко І. В., Петрова Є. В., Пророка В. В., Сердюка В. В.,

учасники справи:

позивач - ОСОБА_1 ,

відповідачі: Чернівецька місцева прокуратура Чернівецької області, прокуратура Чернівецької області, Садгірське відділення поліції Чернівецького відділу поліції Головного управління Національної поліції в Чернівецькій області, Головне управління Національної поліції в Чернівецькій області, Державна казначейська служба України,

розглянувши у порядку спрощеного позовного провадження касаційні скарги Державної казначейської служби України та ОСОБА_1 на рішення Першотравневого районного суду м. Чернівців від 05 жовтня 2021 року у складі судді Іщенко І. В. та постанову Чернівецького апеляційного суду від 02 грудня 2021 року у складі колегії суддів: Владичан А. І., Лисака І. Н., Перепелюк І. Б.,

у справі за позовом ОСОБА_1 до Чернівецької місцевої прокуратури Чернівецької області, прокуратури Чернівецької області, Садгірського відділення поліції Чернівецького відділу поліції Головного управління Національної поліції в Чернівецькій області, Головного управління Національної поліції в Чернівецькій області, Державної казначейської служби України про відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду,

ВСТАНОВИВ:

Короткий зміст позовних вимог

У березні 2021 року ОСОБА_1 звернувся до суду із позовом до Чернівецької місцевої прокуратури Чернівецької області, прокуратури Чернівецької області, Садгірського відділення поліції Чернівецького відділу поліції Головного управління Національної поліції в Чернівецькій області (далі - Садгірське ВП Чернівецького ВП ГУНП в Чернівецькій області), Головного управління Національної поліції в Чернівецькій області (далі - ГУНП в Чернівецькій області), Державної казначейської служби України про відшкодування майнової та моральної (немайнової) шкоди, завданої незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду.

Свої вимоги позивач обґрунтовував тим, що 16 червня 2018 року були внесені відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі - ЄРДР) про вчинення злочину ОСОБА_1. Згідно з витягом з ЄРДР у кримінальному провадженні № 12018260030000350 від 16 червня 2018 року правова кваліфікація злочину зазначена за частиною першою статті 361 Кримінального кодексу України (далі - КК України), що відповідно до статті 12 КК України відноситься до злочину середньої тяжкості. 24 жовтня 2018 року йому було вручено обвинувальний акт, відповідно до якого він обвинувачувався у вчиненні злочинів, яких він не вчиняв. Під час кримінального провадження щодо нього було незаконно проведено ряд слідчих (розшукових) дій, в тому числі і негласних слідчих дій.

Вироком Першотравневого районного суду м. Чернівців від 28 жовтня 2019 року, залишеним без змін ухвалою Чернівецького апеляційного суду від 11 березня 2020 року та постановою Верховного Суду від 09 грудня 2020 року, його визнано невинуватим та виправдано за недоведеністю в його діянні складу кримінальних правопорушень. У задоволенні цивільного позову товариства з обмеженою відповідальністю «ТРК Україна» (далі - ТОВ «ТРК Україна») про відшкодування шкоди відмовлено. Скасовано арешт, накладений ухвалою слідчого судді Садгірського районного суду м. Чернівців від 20 серпня 2018 року. Речові докази відповідно до постанов слідчого від 17 серпня 2018 року повернуто.

Незаконне кримінальне провадження за обвинуваченнями, висунутими щодо нього, з обмеженням його конституційних прав загалом тривало 23 місяці і 23 дні. Протягом тривалого часу він був позбавлений можливості володіти, користуватися та розпоряджатися вилученим та арештованим майном, а саме: різних видів електронною та цифровою технікою, мобільними телефонами та грошовими коштами.

Позивач вказував, що він зазнав незаконного втручання у своє особисте життя та власність, переніс тяжкі емоційні хвилювання та стрес, через незаконні дії органу досудового розслідування, прокуратури та суду. У результаті незаконних дій органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування і прокуратури, йому заподіяно майнову шкоду, яка виразилася у неможливості володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном та грошовими коштами, оскільки у зв'язку із арештом та вилученням майна він втратив дохід, який був пов'язаний із продажем електроніки. Тривалий арешт призвів до втрати товарної вартості вилученого майна і пошкодження заводського упакування. На час вилучення та накладення арешту вартість майна в загальному становила 356 112,00 гривень, а на час повернення цього майна, продукція була знята з виробництва та втратила товарну цінність. Крім того, було накладено арешт на грошові кошти, які належали йому та його сім'ї на загальну суму 653 817,15 гривень і за період із 16 серпня 2018 року по 13 березня 2020 року розрахунок інфляційних збитків становить 61 785,72 гривень, 3 % річних на вказану суму становить 30 942,60 гривень. Неправомірними діями органів досудового розслідування, прокуратури і суду йому завдано майнової шкоди на загальну суму 448 840,32 гривень.

Крім того, незаконними діями йому завдано моральних страждань у вигляді відчуття образи та приниження через факт притягнення до кримінальної відповідальності, страху через можливість позбавлення волі, відчуття безсилля через неможливість довести свою невинуватість, наявність стану тривалої психічної напруженості (стресу) з ознаками виснаження компенсаторних ресурсів особистості. Розмір відшкодування завданої моральної шкоди він оцінює у 1 200 000,00 гривень.

Із урахуванням наведених обставин, позивач просив стягнути з Державної казначейської служби України шляхом зобов'язання списати у безспірному порядку з єдиного казначейського рахунку Державного бюджету України, призначеного для відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового розслідування, прокуратури і суду на свою користь майнову та моральну шкоду, завдану незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури та суду, а саме: 448 840,00 гривень - на відшкодування майнової шкоди; 1 200 000,00 гривень - на відшкодування моральної шкоди, а також витрати на професійну правничу допомогу.

Короткий зміст рішень судів першої та апеляційної інстанцій

Рішенням Першотравневого районного суду м. Чернівців від 05 жовтня 2021 року позов ОСОБА_1 задоволено частково. Стягнуто з Державного бюджету України через Державну казначейську службу України шляхом безспірного списання коштів з єдиного казначейського рахунку на користь ОСОБА_1 138 000,00 гривень у рахунок відшкодування моральної шкоди, завданої незаконними діями органів досудового слідства, прокуратури та суду, а також судові витрати на професійну правничу допомогу у розмірі 19 673,00 гривні. В іншій частині позовних вимог відмовлено.

Частково задовольняючи позовні вимоги про відшкодування моральної шкоди, суд першої інстанції виходив із того, що межі відшкодування моральної шкоди під слідством чи судом визначаються судом у розмірі співмірному з мінімальним розміром заробітної плати, визначеної законодавством за кожен місяць перебування під слідством і судом, виходячи з мінімальної заробітної плати, встановленої на день відшкодування. Розмір відшкодування моральної шкоди у сумі 138 000,00 гривень відповідатиме засадам розумності та справедливості, а також обставинам справи та наслідкам, що наступили для позивача, який зазнав моральних страждань.

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог про відшкодування майнової шкоди, суд першої інстанції виходив із того, щопозивач не надав доказів повної втрати товарної вартості повернутого майна та неможливості подальшої його реалізації.

Постановою Чернівецького апеляційного суду від 02 грудня 2021 року апеляційну скаргу ОСОБА_1 залишено без задоволення. Апеляційні скарги Державної казначейської служби України, ГУНП в Чернівецькій області задоволено частково.

Рішення Першотравневого районного суду м. Чернівців від 05 жовтня 2021 року в частині стягнення з Державного бюджету України через Державну казначейську службу України шляхом безспірного списання коштів з єдиного казначейського рахунку на користь ОСОБА_1 138 000,00 гривень на відшкодування моральної шкоди, завданої незаконними діями органів досудового слідства, прокуратури та суду, змінено.

Другий абзац резолютивної частини рішення Першотравневого районного суду м. Чернівців від 05 жовтня 2021 року викладено у такій редакції : «Стягнути із Держави Україна за рахунок коштів Державного бюджету України на користь ОСОБА_1 на відшкодування моральної шкоди 138 000,00 гривень».

Рішення Першотравневого районного суду м. Чернівців від 05 жовтня 2021 року в частині стягнення витрат на професійну правничу допомогу скасовано. Клопотання ОСОБА_1 із доказами про понесені витрати на професійну правничу допомогу повернуто ОСОБА_1 без розгляду.

В іншій частині рішення Першотравневого районного суду м. Чернівців від 05 жовтня 2021 року залишено без змін.

Частково змінюючи рішення суду першої інстанції, апеляційний суд виходив із того, що місцевий суд помилково зазначив у резолютивній частині рішення про стягнення з Державного бюджету України через Державну казначейську службу України шляхом безспірного списання коштів з єдиного казначейського рахунку, оскільки такі відомості не впливають ні на підстави, ні на обов'язковість відновлення права позивача в разі встановлення судом його порушення, та за своєю суттю є регламентацією способу та порядку виконання судового рішення, що має відобразитися у відповідних нормативних актах, а не у резолютивній частині рішення.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції у частині стягнення витрат на правничу допомогу, суд апеляційної інстанції виходив із того, що у порушення вимог статті 83 ЦПК України позивач не долучив до клопотання про стягнення витрат на професійну правничу допомогу докази направлення вказаних документів іншим учасникам справи, що позбавляє сторону відповідачів можливості заявити про неспівмірність витрат на професійну правничу допомогу.

Короткий зміст вимог касаційних скарг

У касаційній скарзі, поданій у грудні 2021 року до Верховного Суду, Державна казначейська служба України, посилаючись на неправильне застосування норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просить скасувати рішення судів попередніх інстанцій та ухвалити нове рішення про відмову у задоволенні позову.

У касаційній скарзі, поданій у січні 2022 року до Верховного Суду, ОСОБА_1, посилаючись на неправильне застосування норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просить рішення суду першої інстанції змінити, постанову суду апеляційної інстанції скасувати та ухвалити нове рішення про задоволення позову у повному обсязі.

Рух касаційних скарг в суді касаційної інстанції

21 грудня 2021 року справу розподілено колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду в складі: Грушицького А. І. (суддя-доповідач), Литвиненко І. В., Петрова С. В.

Ухвалою Верховного Суду від 17 січня 2022 року відкрито касаційне провадження у цивільній справі за касаційною скаргою ОСОБА_1, витребувано її з Першотравневого районного суду м. Чернівців.

Ухвалою Верховного Суду від 21 січня 2022 року відкрито касаційне провадження у цивільній справі за касаційною скаргою Державної казначейської служби України.

Ухвалою Верховного Суду від 29 червня 2022 року справу призначено до розгляду в порядку спрощеного позовного провадження колегією в складі п'яти суддів.

Згідно з протоколом автоматичного визначення складу колегії суддів від 29 червня 2022 року визначено такий склад колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду для розгляду справи: Грушицький А. І. (суддя-доповідач), Литвиненко І. В., Петров С. В., Пророк В. В., Сердюк В. В.

Доводи осіб, які подали касаційні скарги

У касаційній скарзі Державна казначейська служба України посилається на пункт 1 частини другої статті 389 ЦПК України, зокрема вказує, що суд апеляційної інстанції розглянув справу без урахування висновків щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладених у постанові Верховного Суду від 24 січня 2018 року у справі № 711/5994/15-ц.

У касаційній скарзі Державна казначейська служба України зазначає, що відсутні підстави для відшкодування моральної шкоди, оскільки усі слідчі дії у межах кримінального провадження проведені на підставі рішень слідчого судді, які не оскаржені та не скасовані, а тому є законними. В оскаржуваних судових рішеннях не вказано жодного доказу наявності завдання позивачу моральної шкоди, не надано доказів наявності причинно-наслідкового зв'язку між шкодою і протиправними діями відповідачів та вини останніх в їх заподіянні.

У касаційній скарзі ОСОБА_1 посилається на пункт 1 частини другої статті 389 ЦПК України, зокрема вказує, що суд апеляційної інстанції розглянув справу без урахування висновків щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладених у постановах Верховного Суду від 17 січня 2020 року у справі № 366/2027/18, від 28 жовтня 2020 року у справі № 610/3221/19-ц, постановах Великої Палати Верховного Суду від 22 квітня 2019 року у справі № 236/893/17, від 03 липня 2019 року у справі № 750/1591/18-ц, постанові Верховного Суду України від 02 грудня 2015 року у справі № 6-2203цс15.

У касаційній скарзі ОСОБА_1 зазначає, що у позовній заяві зазначено всі незаконні дії стосовно позивача внаслідок кримінального переслідування, за які спеціальним законом передбачено відшкодування моральної шкоди, проте судом не розмежовано види незаконних процесуальних дій органів досудового слідства та прокуратури. Суди дійшли помилкового висновку про відсутність підстав для відшкодування майнової шкоди, завданої позивачу внаслідок кримінального переслідування.

Суд апеляційної інстанції безпідставно повернув без розгляду клопотання про стягнення витрат на професійну правничу допомогу з тих підстав, що позивач не надіслав його копії іншим учасникам справи, оскільки про подачу цього клопотання було відомо усім учасникам справи.

Доводи інших учасників справи

У квітні 2022 року від Чернівецької обласної прокуратури надійшов відзив на касаційну скаргу ОСОБА_1, у якому прокурор просить касаційну скаргу залишити без задоволення.

Фактичні обставини справи, встановлені судами

Суд установив, що 16 червня 2018 року внесені відомості до ЄРДР про вчинення злочину ОСОБА_1, правова кваліфікація злочину зазначена за частиною першою статті 361 КК України, що відповідно до статті 12 КК України відноситься до злочину середньої тяжкості, що підтверджується витягом з ЄРДР від 16 червня 2018 року, номер кримінального провадження: 12018260030000350 (а. с. 22, 23 т. 1).

Ухвалою слідчого судді Садгирського районного суду міста Чернівців від 13 серпня 2018 року надано слідчим Садгирського ВП Чернівецького ВП ГУНП в Чернівецькій області дозвіл на проведення обшуку в іншому володінні особи, а саме в автомобілі марки «VOLKSWAGEN PASSAT», державний номер НОМЕР_1, який перебуває у фактичному володінні ОСОБА_1 (а. с. 40-42 т. 1).

Ухвалою слідчого судді Садгирського районного суду м. Чернівців від 13 серпня 2018 року надано слідчим Садгирського ВП Чернівецького ВП ГУНП в Чернівецькій області дозвіл на проведення обшуку в житлі ОСОБА_1, а саме у квартирі за адресою: АДРЕСА_1 (а. с. 40 т. 1).

Ухвалою слідчого судді Садгирського районного суду м. Чернівців від 20 серпня 2018 року накладено арешт на вилучене під час обшуків у ОСОБА_1 майно (а. с. 47-49 т. 1).

21 вересня 2018 року слідчий СВ Садгирського ВП Чернівецького ВП ГУНП в Чернівецькій області старший лейтенант поліції Корнілов А. В. за погодженням з прокурором Чернівецької місцевої прокуратури юристом 1 класу Мігерою Д. М. повідомив ОСОБА_1 про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частиною першою статті 361, частиною першою статті 176 КК України (а. с. 50, 51 т. 1).

11 жовтня 2018 року слідчий СВ Садгирського ВП Чернівецького ВП ГУНП в Чернівецькій області старший лейтенант поліції Корнілов А. В. за погодженням з прокурором Чернівецької місцевої прокуратури юристом 1 класу Мігерою Д. М. повідомив ОСОБА_1 про зміну раніше повідомленої підозри у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частиною першою статті 361, частиною першою статті 176, частиною другою статті 176 КК України (а. с. 52, 53 т. 1).

Ухвалою слідчого судді Садгирського районного суду міста Чернівців від 17 жовтня 2018 року застосовано щодо ОСОБА_1 запобіжний захід у виді особистого зобов'язання строком не більше двох місяців та покладено на нього обов'язки: прибувати до слідчого, прокурора та суду за першою вимогою; не відлучатися за межі м. Чернівців без дозволу слідчого, прокурора або суду; здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт для виїзду за кордон (а. с. 54-56 т. 1).

18 жовтня 2018 року слідчий СВ Садгирського ВП Чернівецького ВП ГУНП в Чернівецькій області старший лейтенант поліції Корнілов А. В. за погодженням з прокурором Чернівецької місцевої прокуратури юристом 1 класу Мігерою Д. М. повідомив ОСОБА_1 про зміну раніше повідомленої підозри у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частиною першою статті 361, частиною другою статті 361, частиною першою статті 176, частиною другою статті 176 КК України (а. с. 57, 58 т. 1).

24 жовтня 2018 року ОСОБА_1 вручено обвинувальний акт, складений слідчим СВ Садгирського ВП Чернівецького ВП ГУНП в Чернівецькій області старшим лейтенантом поліції Корніловим А. В. та затверджений прокурором Чернівецької місцевої прокуратури юристом 1 класу Мігерою Д. М., відповідно до якого ОСОБА_1 обвинувачується у вчиненні злочинів, передбачених частинами першою, другою статті 361, частинами першою, другою статті 176 КК України, а саме в тому, що він встановив на задалегідь придбані ним 66 телевізійні приставки застосунок «Lasy IpTv», у налаштуваннях якого встановив плейлист «tv.sport.player.m3u», який містить рядки, що дають можливість за допомогою програмного забезпечення «Lasy IpTv» переглядати через зазначені телевізійні приставки трансляції програми мовлення телевізійних каналів «Футбол 1», «Футбол 2», що давало можливість несанкціонованому перегляду трансляції вказаних телевізійних каналів. 25 липня 2018 року та 16 серпня 2018 року ОСОБА_1 збув дві приставки з метою отримання прибутку. Ці дії призвели до витоку інформації, а саме спотворення процесу обробки інформації, яка обробляється в мережі електрозв'язку «Футбол 1», «Футбол 2», та до порушення встановленого порядку маршрутизації, що виразилося в отриманні інформації особами, що не мають на це відповідних прав (а. с. 59-63 т. 1).

Ухвалою слідчого судді Садгирського районного суду м. Чернівців від 30 жовтня 2018 року відмовлено у задоволенні клопотання ОСОБА_1 про зняття арешту з тимчасово вилученого майна і грошових коштів (а. с. 64, 65 т. 1).

Вироком Першотравневого районного суду м. Чернівців від 28 жовтня 2019 року визнано невинуватим та виправдано ОСОБА_1 за недоведеністю в його діянні складу кримінальних правопорушень, передбачених частиною першою статті 361, частиною другою статті 361, частиною першою статті 176, частиною другою статті 176 КК України. У задоволенні цивільного позову ТОВ «ТРК Україна» про відшкодування шкоди відмовлено. Скасовано арешт, накладений ухвалою слідчого судді Садгирського районного суду м. Чернівців від 20 серпня 2018 року. Речові докази відповідно до постанов слідчого від 17 серпня 2018 року повернуто ОСОБА_1 (а. с. 77-81 т. 1).

Ухвалою Чернівецького апеляційного суду від 11 березня 2020 року апеляційні скарги прокурора Чернівецької місцевої прокуратури Мігери Д. М. та представника потерпілої особи - ТОВ «ТРК Україна» залишено без задоволення, а вирок Першотравневого районного суду м. Чернівців від 28 жовтня 2019 року - без змін (а. с. 82-87 т. 1).

Постановою Верховного Суду від 09 грудня 2020 року вирок Першотравневого районного суду м. Чернівців від 28 жовтня 2019 року та ухвалу Чернівецького апеляційного суду від 11 березня 2020 року залишено без змін, а касаційні скарги прокурора та представника потерпілої особи - ТОВ «ТРК Україна» без задоволення (а. с. 88-93 т. 1).

Позиція Верховного Суду

Вивчивши матеріали справи, перевіrivши доводи касаційних скарг, колегія суддів Верховного Суду вважає, що існує необхідність передачі справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду з таких підстав.

Мотиви, з яких виходить Верховний Суд, та застосовані норми права

Переглядаючи рішення суду першої інстанції у частині стягнення витрат на правничу допомогу, суд апеляційної інстанції дійшов висновку про те, що клопотання про стягнення витрат на професійну правничу допомогу підлягає поверненню позивачу без розгляду, оскільки у порушення вимог частини дев'ятої статті 83 ЦПК України позивач не додав до клопотання про стягнення витрат на професійну правничу допомогу доказів направлення вказаних документів іншим учасникам справи, що позбавило сторону відповідачів можливості заявити про неспівмірність витрат на професійну правничу допомогу.

Такий висновок апеляційного суду має бути оцінений судом касаційної інстанції на його відповідність нормам процесуального права.

Відповідно до частини дев'ятої статті 83 ЦПК України копії доказів (крім речових доказів), що подаються до суду, задалегідь надсилаються або надаються особою, яка їх подає, іншим учасникам справи. Суд не бере до уваги відповідні докази у разі відсутності підтвердження надсилання (надання) їх копій іншим учасникам справи, крім випадку, якщо такі докази є у відповідного учасника справи або обсяг доказів є надмірним, або вони подані до суду в електронній формі, або є публічно доступними.

Чинна редакція ЦПК України надає більш детальну регламентацію строків подання доказів, що, об'єктивно, мінімізує можливі випадки зловживання правом у сфері доказування. Строки подання доказів є більш скороченими порівняно із попередньою редакцією процесуального закону.

Крім того, законодавством передбачена необхідність доведення доказів до відома учасників справи. Зазначена законодавча регламентація подібна до процедури розкриття доказів (discovery), що притаманна країнам англо-саксонської правової системи. По суті зазначені норми спрямовані на зміщення акценту зі стадії розгляду справи по суті на стадію підготовчого провадження, під час якого і має відбуватися збір процесуального матеріалу і так званий обмін змагальними паперами, що забезпечує розгляд справи у розумні строки.

Доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (частина перша статті 76 ЦПК України).

Разом з цим, клопотання (заява) учасника справи - це усне або письмове звернення до суду, у якому учасники справи викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення, міркування щодо процесуальних питань (частина перша, друга статті 182 ЦПК України).

Клопотання (заява) про стягнення витрат на правничу допомогу - це усне або письмове звернення до суду, у якому учасник справи просить суд за результатами розгляду справи здійснити розподіл між сторонами витрат, пов'язаних з правничою допомогою адвоката.

Подання учасником справи клопотання про стягнення витрат на правничу допомогу необхідно здійснювати із дотриманням вимог ЦПК України, встановлених для подання клопотань (заяв) з процесуальних питань.

Згідно з частиною третьою статті 182 ЦПК України заяви, клопотання і заперечення подаються та розглядаються в порядку, встановленому цим Кодексом. У випадках, коли цим Кодексом такий порядок не встановлено - він встановлюється судом.

Загальні вимоги до форми та змісту письмового клопотання (заяви) визначені положеннями статті 183 ЦПК України.

Зокрема, нормою вказаної статті не передбачено обов'язку учасника справи долучати до заяви, скарги, клопотання чи заперечення докази їх надіслання (надання) іншим учасникам справи (провадження), за винятком, коли заяви, скарги, клопотання чи заперечення подаються на стадії виконання судового рішення (частина друга статті 183 ЦПК України).

Не встановлено такого обов'язку для учасників справи також і положеннями статей 137, 141 ЦПК України, якими передбачено порядок розподілу судових витрат між сторонами, у тому числі й витрат на професійну правничу допомогу.

Частиною восьмою статті 141 ЦПК України передбачено, що докази щодо розміру витрат, які сторона сплатила або має сплатити у зв'язку з розглядом справи можуть бути подані до закінчення судових дебатів у справі, а також протягом п'яти днів після ухвалення рішення суду за умови, що до закінчення судових дебатів у справі сторона зробила про це відповідну заяву.

Отже, якщо позивач, за загальним правилом, повинен подати докази разом з поданням позовної заяви (частина друга статті 83 ЦПК України), то докази щодо розміру судових витрат можуть бути ним подані до закінчення судових дебатів у справі, або й пізніше.

При цьому ЦПК України не передбачає такої підстави для відкладення розгляду справи чи оголошення перерви для очікування надходження заперечень іншого учасника на докази розміру понесених судових витрат.

Таким чином, положеннями чинного ЦПК України не передбачено процесуального обов'язку учасника справи надсилати копії клопотання (заяви) про стягнення витрат на правничу допомогу та доданих до нього документів іншим учасникам справи, поданого на завершальному етапі розгляду цивільної справи по суті.

Отже, клопотання (заява) про стягнення витрат на правничу допомогу у розумінні положень ЦПК України не є доказом у розумінні статті 83 ЦПК України, а тому у разі подання особою такого клопотання відсутні правові підстави для застосування вимог частини дев'ятої цієї статті, яка передбачає, що суд не бере до уваги відповідні докази у разі відсутності підтвердження надсилання (надання) їх копій іншим учасникам справи.

Матеріалами справи підтверджується, що 05 жовтня 2021 року (в день постановлення рішення судом першої інстанції) позивач подав до суду клопотання про стягнення витрат на професійну правничу допомогу разом із додатками, а саме: копією додатку № 1 до договору про надання правової допомоги від 15 лютого 2021 року, копією акта виконаних робіт (наданих послуг) від 05 жовтня 2021 року, копіями квитанцій від 17 березня 2021 року та від 05 жовтня 2021 року (а. с. 228-237 т. 1).

Незважаючи на те, що зазначені докази на підтвердження розміру витрат на правничу допомогу є окремими документами, проте їх необхідно розглядати як додатки до клопотання про стягнення витрат на правничу допомогу, тобто такі документи є складовою клопотання.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції у частині стягнення витрат на правничу допомогу, суд апеляційної інстанції зробив висновок про повернення без розгляду клопотання про стягнення витрат на правничу допомогу із тих підстав, що позивач не додав доказів направлення вказаного клопотання та доданих до нього документів іншим учасникам справи.

Необхідно зазначити, що така процесуальна дія як «повернення без розгляду» у тексті ЦПК України згадується лише у статті 170 та стосується заяви про скасування судового наказу.

До основних засад (принципів) цивільного судочинства належить пропорційність цивільного процесу (пункт 6 частини третьої статті 2 ЦПК України).

У розглядуваній справі позивач зазначив у позовній заяві орієнтовний розмір витрат на професійну правничу допомогу - 20 000 грн.

В апеляційних скаргах Головне управління Національної поліції в Чернівецькій області та Державна казначейська служба України навели доводи щодо неправильного розподілу судом першої інстанції судових витрат, але лише в аспекті необхідності застосування принципу пропорційності розподілу судових витрат, передбаченого пунктом 3 частини другої статті 141 ЦПК України, а не їх неспівмірності.

Отже, до положення частини дев'ятої статті 83 ЦПК України щодо подання доказів необхідно застосувати систематичне тлумачення у взаємозв'язку з іншими правовими нормами, зокрема статей 2, 137, 141, 182, 183 ЦПК України.

За змістом пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.

Судові процедури повинні бути справедливими, тому особа не може бути безпідставно позбавлена права на захист свого порушеного права, оскільки це буде порушенням права, передбаченого Конвенцією, на справедливий суд.

Отже, право на справедливий судовий розгляд, закріплене в пункті 1 статті 6 Конвенції, необхідно розглядати як право на доступ до правосуддя.

Відповідно до частини четвертої статті 263 ЦПК України при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду.

У постанові від 16 лютого 2021 року у справі № 910/14138/18 Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду дійшов висновку про те, що склад і розмір витрат, пов'язаних з оплатою правової допомоги, підлягає доведенню, порушення заявником свого процесуального обов'язку та ненаправлення іншій стороні копій доказів на підтвердження дійсності понесення витрат на правничу допомогу призводить до порушення принципу змагальності, неможливості іншим учасникам судового розгляду ознайомитись із їхнім змістом, позбавляє можливості надати свої заперечення щодо обсягів витрат, а також правильності їх обрахунку.

Згідно з висновком Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду, викладеним у додатковій постанові від 21 серпня 2019 року у справі № 922/2821/18, у випадку недотримання заявником вимог щодо належного направлення відповідних копій документів іншій стороні, а також у разі ненадання суду доказів підтвердження факту такого надсилання, суд з огляду на положення статті 80 ГПК України не може брати до уваги докази понесення витрат на професійну правничу допомогу під час розгляду відповідної заяви, адже відсутні підстави для задоволення заяви відповідача про відшкодуванні витрат на правничу допомогу та ухвалення додаткового рішення з цього питання.

У постанові від 30 червня 2022 року у справі № 640/1175/20 Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду вказав, що у цій справі суд першої інстанції не звернув уваги на те, що при поданні до суду доказів щодо розміру понесених витрат на професійну правничу допомогу представник позивача, всупереч вимогам частини дев'ятої статті 79 КАС України, не надав підтвердження надсилання (надання) їх копій іншим учасникам справи. За таких обставин та виходячи з положень частини дев'ятої статті 79 КАС України, подані представником позивача докази на підтвердження понесених витрат на професійну правничу допомогу не підлягали врахуванню судом.

В Україні визнається і діє принцип верховенства права (частина перша статті 8 Конституції України). Суддя, здійснюючи правосуддя, керується верховенством права (частина перша статті 129 Конституції України). Аналогічний припис закріплений у частині першій статті 10 ЦПК України.

Елементом верховенства права є принцип юридичної визначеності, який, зокрема, передбачає, що закон, як і будь-який інший акт держави, повинен характеризуватися якістю, щоб виключити ризик свавілля. На думку Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) поняття «якість закону» означає, що національне законодавство має бути доступним і передбачуваним, тобто визначати достатньо чіткі положення, аби дати людям адекватну вказівку щодо обставин і умов, за яких державні органи мають право вживати заходів, що вплинуть на конвенційні права цих людей (див. *mutatis mutandis* рішення ЄСПЛ у справах «С. G. та інші проти Болгарії» від 24 квітня 2008 року, заява № 365/07, «Олександр Волков проти України» від 09 січня 2013 року, заява № 21722/11).

ЄСПЛ неодноразово зазначав, що формулювання законів не завжди чіткі. Тому їх тлумачення та застосування залежить від практики. І значення судового розгляду полягає саме у тому, щоби позбутися таких інтерпретаційних сумнівів з урахуванням змін у повсякденній практиці (див. *mutatis mutandis* рішення ЄСПЛ у справах «Кантоні проти Франції» від 11 листопада 1996 року, заява № 17862/91, «Веренцов проти України» від 11 квітня 2013 року, заява № 20372/11).

Оскільки принцип верховенства права передбачає необхідність правової визначеності та з метою дотримання балансу прав та інтересів сторін Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду вважає необхідним відступити від висновків Верховного Суду у складі Касаційного господарського суду, викладених у постанові від 16 лютого 2021 року у справі № 910/14138/18, у додатковій постанові від 21 серпня 2019 року у справі № 922/2821/18 та у постанові Касаційного адміністративного суду від 30 червня 2022 року у справі № 640/1175/20 про те, що на учасника справи покладається процесуальний обов'язок надіслати іншим учасникам справи копії клопотання (заяви) про стягнення витрат на правничу допомогу та доданих до нього документів.

Висновки за результатами розгляду касаційної скарги

Відповідно до частини третьої статті 403 ЦПК України суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів, палати або об'єднаної палати, передає справу на розгляд Великої Палати, якщо така колегія (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду.

Враховуючи наведене вище, у силу приписів частини третьої статті 403 ЦПК України справа підлягає передачі на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

Керуючись статтями 403, 404 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду

УХВАЛИВ:

Передати на розгляд Великої Палати Верховного Суду цивільну справу № 725/1301/21 за позовом ОСОБА_1 до Чернівецької місцевої прокуратури Чернівецької області, прокуратури Чернівецької області, Садгірського відділення поліції Чернівецького відділу поліції Головного управління Національної поліції в Чернівецькій області, Головного управління Національної поліції в Чернівецькій області, Державної казначейської служби України про відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду за касаційними скаргами Державної казначейської служби України та ОСОБА_1 на рішення Першотравневого районного суду м. Чернівців від 05 жовтня 2021 року та постанову Чернівецького апеляційного суду від 02 грудня 2021 року.

Ухвала набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною та оскарженню не підлягає.

Головуючий

А. І. Грушицький

Судді:

І. В. Литвиненко

Петров

В. В. Пророк В. В. Сердюк

Є. В.